

ТИПОВА ПРОГРАМА

підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Сучасна предметна методика: дослідницький підхід до уроку в закладі загальної середньої освіти»

Розробник(и): Центр підвищення кваліфікації та професійного розвитку ім. В.Вернадського

Рецензент(и): В.О. директора ЦПКПР ім.Вернадського Олексій АНТОНЕНКО

Термін дії програми: з 2025 до 2030 року

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність типової програми – Оновлення державних стандартів базової і профільної середньої освіти, модельних навчальних програм та підходів до оцінювання вимагає від учителя постійного оновлення предметно-методичної компетентності. Найбільшу цінність для практики мають короткі, сфокусовані освітні компоненти, які дозволяють швидко опанувати конкретний методичний прийом, перевірити його на власному уроці та проаналізувати результат. Програма поєднує такі компоненти з різних навчальних предметів в одну систему професійного розвитку на засадах дослідницького підходу та доказової педагогіки.

Цільова група: Учителі закладів загальної середньої освіти, які викладають мову та літературу, іноземні мови, математику, природничі предмети, інформатику, технології, історію, громадянську освіту, мистецтво та інші навчальні предмети, а також методисти і керівники методичних об'єднань.

Професійний стандарт: «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024)

Напрями підвищення кваліфікації (відповідно до Порядку, затвердженого постановою КМУ від 21.08.2019 № 800):

- розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій)
- формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмінь, визначених частиною першою статті 12 Закону України «Про освіту»
- використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку

Обсяг (тривалість): Загальний обсяг підвищення кваліфікації за цією програмою в межах одного освітнього циклу становить від 1 до 30 годин (0,03–1 кредиту ЄКТС) та визначається індивідуально залежно від кількості обраних слухачем освітніх компонентів (тем). Слухач може проходити програму повторно, обираючи нові

теми. У кожному документі зазначається фактично пройдений обсяг годин та тематика навчання.

Особливості реалізації програми – Програма реалізується дистанційно у форматі коротких освітніх компонентів (від однієї години): відеолекція науковця або практика, приклад уроку чи фрагмента уроку, добірка матеріалів для використання в класі, самоперевірка та рефлексивне завдання щодо застосування прийому у власній практиці. Програма має модульну структуру: модуль відповідає напряду підвищення кваліфікації, кожна тема модуля є логічно завершеним освітнім компонентом і може реалізовуватися автономно. Підсумковий обсяг одного освітнього циклу формується накопиченням обраних тем.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: дистанційна

Вид підвищення кваліфікації: курси (навчання за програмами підвищення кваліфікації)

Мета підвищення кваліфікації – Розвиток предметно-методичної та дослідницької компетентностей учителів через опанування доказових методик навчання предметів, сучасних підходів до оцінювання і цифрових інструментів уроку.

Завдання підвищення кваліфікації:

- ознайомити з вимогами чинних державних стандартів і модельних навчальних програм у предметних галузях
- опанувати методики компетентнісного, діяльнісного та дослідницького навчання на уроках різних предметів
- навчити планувати урок від очікуваних результатів і добирати завдання для формуального та підсумкового оцінювання
- показати можливості цифрових інструментів і штучного інтелекту для підготовки та проведення уроку
- сформувати навички аналізу власного уроку та вдосконалення практики на основі отриманих даних

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:

- предметно-методична компетентність
- дослідницька компетентність учителя
- оцінювально-аналітична компетентність
- інформаційно-цифрова компетентність
- здатність до навчання впродовж життя

Очікувані результати підвищення кваліфікації: Учасники зможуть застосовувати на уроках доказові методики навчання свого предмета, планувати навчання від очікуваних результатів, добирати інструменти оцінювання, використовувати цифрові сервіси та аналізувати ефективність власних уроків.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації – Оцінювання здійснюється на основі виконання практичних і самостійних завдань теми, тестування або підсумкової роботи відповідно до програми.

Документ про підсумки підвищення кваліфікації – Сертифікат про підвищення кваліфікації встановленого зразка із зазначенням теми, обсягу годин та кредитів ЄКТС відповідно до вимог законодавства.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Навчально-тематичний план побудовано за модулями: кожен модуль відповідає навчальному предмету або предметній галузі. Тема модуля є коротким самостійним освітнім компонентом обсягом від 1 години. Учасник обирає теми відповідно до предмета, який викладає, та власних освітніх потреб; проходження всіх тем не є обов'язковим.

№	Модуль (напрямок)	Кількість тем	Лекції, год (на тему)	Самостійна робота, год (на тему, мін.-макс.)	Усього, год (на тему, мін.-макс.)
1	Мова та література	11	1	0-29	1-30
2	Іноземні мови	5	1	0-29	1-30
3	Зарубіжна література	6	1	0-29	1-30
4	Українознавство	3	1	0-29	1-30
5	Математика	5	1	0-29	1-30
6	Фізика/Астрономія	2	1	0-29	1-30
7	Хімія	3	1	0-29	1-30
8	Інформатика	8	1	0-29	1-30
9	Географія	7	1	0-29	1-30
10	Біологія, екологія	6	1	0-29	1-30
11	STEM	1	1	0-29	1-30
12	Природознавство	1	1	0-29	1-30
13	Довкілля	3	1	0-29	1-30
14	Пізнаємо природу	2	1	0-29	1-30
15	Історія	6	1	0-29	1-30
16	Етика	2	1	0-29	1-30
17	Економіка	3	1	0-29	1-30
18	Євровибір України	3	1	0-29	1-30
19	Мистецтво/ОТМ	5	1	0-29	1-30

№	Модуль (напрямок)	Кількість тем	Лекції, год (на тему)	Самостійна робота, год (на тему, мін.–макс.)	Усього, год (на тему, мін.–макс.)
20	Громадянська освіта	3	1	0–29	1–30
21	Правознавство	3	1	0–29	1–30
	Разом тем у програмі	88			

Перелік тем за модулями

Модуль 1. Мова та література (11 тем)

1. Підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури, НУШ 8 клас.
2. Читати — відчувати — діяти: формуємо читацьку компетентність у 8 класі НУШ
3. Говоримо, слухаємо, пишемо: розвиток комунікативних навичок учнів 8 класів НУШ через інтерактивні методи
4. Сучасний урок української мови у 8 класі НУШ: навчатися цікаво та ефективно.
5. Інтегрований підхід у вивченні української літератури у 8 класі НУШ
6. Українська література в цифрову епоху: вплив блогів, соцмереж та YouTube на викладання української літератури у 8 класі НУШ
7. Сучасні підходи до викладання української мови у 8 класі НУШ: між традицією та інноваціями
8. НУШ у 8 класі. Сучасне оцінювання в мовно-літературній галузі: виклики та рішення
9. Як в епоху змін потрібно формувати емоційний інтелект?
10. Ефективний урок української мови та літератури: долаємо освітні втрати та здобуваємо досвід
11. Розвиток читацької грамотності на уроках мовно-літературної галузі

Модуль 2. Іноземні мови (5 тем)

1. Використання цільової мови на уроках комунікативної англійської у 8 класах НУШ
2. Планування інтерактивних уроків іноземної (англійської) мови для 8 класів НУШ
3. Креатив в дії: підручні засоби як інструменти навчання
4. Інтегрований підхід у вивченні польської мови
5. Навчання польської мови через гру

Модуль 3. Зарубіжна література (6 тем)

1. Методика групової взаємодії: сучасний урок літератури у 8 класі НУШ
2. Компетентнісне навчання у дії: як викладати зарубіжну літературу по-новому у 8 класі НУШ.
3. Використання цифрових технологій на уроках зарубіжної літератури у 8 класі НУШ
4. Як створити головоломки, кросворди, пазли, тести, опитування: покрокові інструкції, цікаві ідеї
5. НУШ у дії: практичні аспекти викладання української та зарубіжної літератури в 7 класі
6. STREAM-технології на уроках зарубіжної літератури

Модуль 4. Українознавство (3 тем)

1. Українознавство. Розвиток мовної компетентності через пошук помилок у текстах
2. Робота з текстами українознавчого спрямування як один із ключових результатів Державного стандарту
3. Українознавство. Вивчення казок у НУШ

Модуль 5. Математика (5 тем)

1. Інтеграція технологій у математику: Практичні приклади використання цифрових ресурсів, інтерактивних платформ та мобільних додатків для розвитку математичних компетентностей у 8 класах НУШ
2. Геометрія 8 клас: конструємо розуміння, формуємо компетентності, відкриваємо світ
3. Алгебра 8 клас: від формул до реального життя. Компетентнісний підхід і сучасні практики навчання
4. Виклики і рішення: сучасні підходи до навчання математики
5. Інструменти НУШ: новітні засоби для викладання математики

Модуль 6. Фізика/Астрономія (2 тем)

1. Цифрові інструменти вчителя фізики
2. Розробка нетипового заняття з фізики

Модуль 7. Хімія (3 тем)

1. Інтерактивна хімія: як мотивувати учнів за допомогою ChemCollective
2. MolView у практиці вчителя хімії: від теорії до інтерактиву
3. Хімія: просто про складне

Модуль 8. Інформатика (8 тем)

1. Роль візуалізації у курсі Інформатика 8 клас НУШ
2. Проектування ефективного уроку інформатики у 8 класі НУШ: структура, методики, цифрові рішення.
3. Цифрові інструменти на уроках інформатики: від можливостей до ефективного навчання
4. Інформатика для життя: практичні завдання як ключ до компетентностей. 8 клас НУШ
5. Уроки інформатики в класах НУШ з елементами STEM-освіти
6. Цифрові скарби: поради від учителя інформатики для уроків у НУШ
7. Дизайн уроку інформатики у НУШ
8. Фінансова грамотність на уроках інформатики

Модуль 9. Географія (7 тем)

1. Географія у дії: досліджуй, аналізуй, дій! Особливості викладання у 8 класах НУШ
2. Сучасний інструментарій компетентісно орієнтованого навчання географії та інтегрованих курсів природничої освітньої галузі в контексті Нової української школи
3. Географія в дії: Практичні підходи до активізації пізнавальної діяльності учнів 8 класу НУШ
4. Географія 8 клас НУШ: практичні інструменти для успішного навчання
5. Долаємо освітні втрати на уроках географії
6. Освітній квест як інтерактивна форма навчальної діяльності
7. Організація якісного освітнього процесу з географії 6-7 клас НУШ. Практичні поради

Модуль 10. Біологія, екологія (6 тем)

1. Сучасний інструментарій компетентісно орієнтованого навчання біології в контексті Нової української школи у 8 класах
2. Використання цифрових технологій на уроках біології у 8 класі НУШ
3. Особливості вивчення анатомії та фізіології людини в 8 класі НУШ
4. Сексуальна освіта підлітків як відповідь викликам сучасності
5. Впровадження екологічних навичок у навчальному процесі школи
6. Сучасні підходи до викладання природознавства та біології

Модуль 11. STEM (1 тем)

1. Використання елементів STEM-освіти на уроках математики

Модуль 12. Природознавство (1 тем)

1. Ефективні уроки природознавства 5 клас НУШ

Модуль 13. Довкілля (3 тем)

1. Довкілля. Екоурок: як надихати учнів берегти планету щодня
2. Діяльнісний підхід на уроках 'Довкілля'
3. Курс "Довкілля": сучасні підходи до вивчення навколишнього світу

Модуль 14. Пізнаємо природу (2 тем)

1. Важливість компетентнісних завдань у природничій галузі
2. Як зробити вивчення курсу 'Пізнаємо природу' захопливим?

Модуль 15. Історія (6 тем)

1. Розвиток критичного мислення на уроках історії (8 клас НУШ): приклади завдань із використанням сервісів штучного інтелекту
2. Конструювання та оцінювання компетентнісних завдань з історії у 7х класах НУШ
3. Особливості викладання та оцінювання навчальних досягнень учнів з предметів громадянської та історичної освітньої галузі
4. Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти
5. НУШ - 6-7 клас. Методи асоціацій та аналогій на уроках історії
6. Історія НУШ 6-7 клас. Методи асоціацій та аналогій на уроках історії

Модуль 16. Етика (2 тем)

1. Ціннісний підхід у вивченні етики
2. Інтерактивні форми та методи роботи на уроках етики

Модуль 17. Економіка (3 тем)

1. Самодисципліна та самоорганізація
2. Підприємство та підприємництво
3. Формування фінансової культури на уроках фінансової грамотності

Модуль 18. Євровибір України (3 тем)

1. Євровибір України. Інтеграція європейських цінностей у сучасний освітній процес
2. Євровибір України. Підтримка реформи професійної освіти в Україні за проєктом DECIDE
3. Розвиток активізму шляхом проведення симуляційних ігор за моделлю ООН

Модуль 19. Мистецтво/ОТМ (5 тем)

1. Методи роботи з учнями на уроках мистецької освітньої галузі у 8 класі НУШ.
2. Мистецтво в 8 класі НУШ. Тематика, методи, очікувані результати навчання
3. Мистецький калейдоскоп: цікаві проєкти, актуальні теми
4. Застосування принципів зворотного дизайну на уроках мистецтва
5. Мистецтво як ключ до навчання: інтеграція творчості у математику, мови та науку

Модуль 20. Громадянська освіта (3 тем)

1. Формування навичок життя за принципами сталого розвитку
2. Діяльнісний підхід як основа розвитку підприємливості та фінансової грамотності в інтегрованому курсі 'Громадянська освіта'

3. Актуальність та основоположні засади інтегрованого курсу 'Громадянська освіта'

Модуль 21. Правознавство (3 тем)

1. Потенціал технологій штучного інтелекту та цифрових ресурсів учителів правознавства
2. Сучасні підходи до навчання учнів шкільних курсів правознавства
3. Аналіз різноманітних життєвих ситуацій відповідно до дії правових норм

Нові теми програми розміщуються в каталозі курсів на сайті rko.ua.

3. ЗМІСТ ТИПОВОЇ ПРОГРАМИ

Модуль 1. Мова та література

Мета модуля: Розвиток здатності вчителів формувати читацьку та мовленнєву культуру учнів у сучасному контексті.

Завдання модуля:

- Застосування методів критичного аналізу тексту
- Використання штучного інтелекту у викладанні літератури
- Розвиток креативного письма

Модуль 2. Іноземні мови

Мета модуля: Підвищення рівня методичної майстерності у створенні іншомовного середовища на уроці.

Завдання модуля:

- Методика використання ігрових платформ
- Розвиток навичок аудіювання через подкасти
- Організація міжнародної співпраці учнів

Модуль 3. Зарубіжна література

Мета модуля: Розвиток читацької культури в глобалізованому світі.

Завдання модуля:

- Методи залучення до читання сучасних підлітків
- Використання цифрових гуманітарних наук (digital humanities)
- Діалог культур на уроках літератури

Модуль 4. Українознавство

Мета модуля: Формування високої національної самосвідомості вчителя.

Завдання модуля:

- Методика викладання етнографії та фольклору
- Сучасні інтерпретації української історії
- Інтеграція українознавства в предмети НУШ

Модуль 5. Математика

Мета модуля: Підвищення професійної майстерності вчителів у застосуванні сучасних освітніх технологій при викладанні математики.

Завдання модуля:

- Опанування методів візуалізації математичних понять
- Інтеграція цифрових сервісів у навчальний процес
- Розробка завдань для розвитку критичного мислення

Модуль 6. Фізика/Астрономія

Мета модуля: Розвиток професійних компетентностей щодо організації дослідницької діяльності учнів у галузі фізичних наук.

Завдання модуля:

- Організація сучасного фізичного практикуму
- Використання мобільних додатків для астрономічних спостережень
- Методика розв'язання олімпіадних задач

Модуль 7. Хімія

Мета модуля: Удосконалення методичних подразників до викладання хімії на основі діяльнісного принципу.

Завдання модуля:

- Впровадження STEM-технологій у викладання хімії
- Методика організації домашнього хімічного експерименту
- Формування екологічної відповідальності учнів

Модуль 8. Інформатика

Мета модуля: Розвиток навичок викладання програмування на основі практичного досвіду.

Завдання модуля:

- Впровадження основ робототехніки в курс інформатики
- Методика підготовки учнів до олімпіад з програмування
- Розвиток обчислювального мислення

Модуль 9. Географія

Мета модуля: Формування просторової компетентності вчителів у сучасному цифровому вимірі.

Завдання модуля:

- Використання ГІС на уроках географії

- Методика організації польових досліджень
- Аналіз глобальних проблем сучасності

Модуль 10. Біологія, екологія

Мета модуля: Розвиток професійної готовності до викладання складних біологічних тем.

Завдання модуля:

- Методика викладання молекулярної біології
- Організація екологічних проєктів у громаді
- Здоров'язбережувальні технології

Модуль 11. STEM

Мета модуля: Розвиток STEM-компетентності як ключової навички вчителя майбутнього.

Завдання модуля:

- Організація STEM-тижня в школі
- Використання 3D-моделювання у проєктах
- Інтеграція мистецтва (STEAM)

Модуль 12. Природознавство

Мета модуля: Розвиток природничої грамотності та допитливості.

Завдання модуля:

- Методика організації спостережень за природою
- Інтеграція знань про довкілля в інші предмети
- Екологічні акції в школі

Модуль 13. Довкілля

Мета модуля: Розвиток екологічної відповідальності вчителя.

Завдання модуля:

- Методи дослідження місцевої екосистеми
- Виховання культури сортування сміття
- Зміна клімату: що може зробити кожен

Модуль 14. Пізнаємо природу

Мета модуля: Розвиток наукової допитливості педагога.

Завдання модуля:

- Методика організації пізнавальної діяльності
- Використання цифрових мікроскопів та датчиків

- Створення навчальних моделей природних явищ

Модуль 15. Історія

Мета модуля: Формування професійної готовності вчителя до розвитку історичного мислення школярів.

Завдання модуля:

- Методи роботи з архівними та онлайн-джерелами
- Використання технологій VR/AR в уроках історії
- Розвиток громадянської свідомості

Модуль 16. Етика

Мета модуля: Розвиток ціннісної сфери педагога та учнів.

Завдання модуля:

- Формування поваги до людської гідності
- Розвиток навичок толерантного спілкування
- Методика обговорення гострих соціальних питань

Модуль 17. Економіка

Мета модуля: Формування підприємницької компетентності вчителя.

Завдання модуля:

- Методика викладання особистих фінансів
- Організація шкільних стартапів
- Аналіз економічних процесів сучасності

Модуль 18. Євровибір України

Мета модуля: Формування європейської ідентичності вчителя.

Завдання модуля:

- Проєкти співпраці з європейськими освітніми платформами
- Вивчення мовної політики ЄС
- Впровадження європейських стандартів якості освіти

Модуль 19. Мистецтво/ОТМ

Мета модуля: Розвиток художньої компетентності педагога.

Завдання модуля:

- Методики розвитку креативного мислення
- Використання сучасних художніх матеріалів
- Інтегровані уроки мистецтва

Модуль 20. Громадянська освіта

Мета модуля: Формування готовності до розвитку громадянської компетентності учнів.

Завдання модуля:

- Методика викладання прав людини
- Розвиток критичного мислення та медіаграмотності
- Участь учнів у житті громади

Модуль 21. Правознавство

Мета модуля: Удосконалення професійної підготовки вчителя-правознавця.

Завдання модуля:

- Методика викладання конституційних прав
- Профілактика підліткової злочинності
- Медіація як правовий інструмент у школі

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи:

1. Закон України Про вищу освіту
2. Закон України Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій
3. Закон України Про дошкільну освіту
4. Закон України Про загальну середню освіту
5. Закон України Про інноваційну діяльність
6. Закон України Про наукову і науково-технічну діяльність
7. Закон України Про наукову і науково-технічну експертизу
8. Закон України Про освіту
9. Закон України Про позашкільну освіту
10. Закон України Про професійно-технічну освіту
11. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні
12. Національна доктрина розвитку освіти
13. Положення про державний вищий навчальний заклад
14. Положення про дистанційне навчання
15. Положення про інститути післядипломної педагогічної освіти
16. Положення про організацію навчального процесу
17. Постанова кабінету міністрів України від 28.03.2002 № 379 Про затвердження Державної програми "Вчитель"

Основна література:

1. Алексеєнко В. Роль малого бізнесу в економіці України. Економічний вісник університету : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2009. Вип. 13.
2. Барвінок Р.Л., Козлова О.М. Готуємося до математичних олімпіад та конкурсів разом. Черкаси. 2013. 117 с.
3. Барна І.В. Біологія: довідник школяра та абітурієнта / І. Барна. Тернопіль: Підручники і посібники, 2016. 768 с.
4. Барна І.В. Загальна біологія: збірник задач. Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. 736 с.
5. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: [монографія]. Київ : Атіка, 2008. 684 с.
6. Богосвятська А.І. Методичні прийоми технології розвитку критичного мислення учнів через читання та письмо. Зарубіжна література в школах України, 2013. № 10. С. 20-25.
7. Богосвятська А.І. Сучасні форми і методи навчання в системі формування духовно-моральної культури учнів. Зарубіжна література в школах України, 2014. № 11. С. 21-25.
8. Богосвятська А.І. Технологія проблемного навчання і мислення на уроках літератури. Зарубіжна література в школах України, 2013. № 6. С. 28-32.
9. Використання ігрових технологій під час вивчення біології / Уклад. К.М. Задорожний. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 141 с.
10. Вознюк О. В., Дубасенюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: [монографія]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 684 с.
11. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П., Сущенко І.М. Критичне мислення: як цьому навчати: наук.-метод. посіб. / За наук. ред. О.І.Пометун. Харків, 2007. 190 с.
12. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас. / авт. - упоряд. Н.В.Маценко, Н.В.Свір. Харків : вид. група «Основа», 2019. 133 с.
13. Гловацький С.В. Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво». 10 клас: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2019. 156 с.
14. Гловацький С.В. Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво». 10 клас: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2020. 231 с.
15. Гловацький С.В. Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво». 2 клас: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2020. 104 с.
16. Гловацький С.В. Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво». 3 клас: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2021. 111 с.
17. Гловацький С.В. Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво». 4 клас: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2022. 106 с.
18. Даниленко Л.І. Видатні вітчизняні біологи як учені й особистості: метод. посібник / Л.І. Даниленко, І.Ю. Гогайзель, Л.І. Гнед та ін. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради», 2019. 91 с.
19. Даниленко Л.І. Таємниці природи: жива електрика (STEM-освіта на уроках біології): навч.-метод. посібник / Л.І. Даниленко. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради», 2020. 76 с.
20. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання. URL: <https://lenvit.ucoz.ua/ZER.pdf>

21. Закони екології Коммонера. URL:
https://pidru4niki.com/1960120837942/ekologiya/zakoni_ekologiyi_kommonera
22. Зусін В. Я. Етика та етикет ділового спілкування : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
23. Календар морально-патріотичних цінностей сучасного школяра: науково-методичний посібник / Н.М. Степанова, В.С. Кудін. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2020. 152 с.
24. Конституція України. Основний закон. Київ, 1996.
25. Корчевська О.П. Навчаємо математики: методика роботи над задачами. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 160 с.
26. Крутій К.Л., Стеценко І.Б. Парціальна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт». Освітній напрям «Технології або Таємничі перетворення». Запоріжжя: ТОВ«ЛІПС» ЛТД, 2020. 192 с.
27. Лесько О. Й., Прищак М. Д., Залюбівська О. Б., Рузакова Г. Г. Етика ділових стосунків : навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2011. 310 с.
28. Макаренко В.М., Туманцова О.О. Як опанувати технологію формування критичного мислення. Харків : Вид. група «Основа», 2008. 320 с.
29. Мова і міжкультурна комунікація : теорія та практика : колективна монографія / за наук. ред. Н. Сизоненко. Київ: Вид-во Ліра-К, 2020. 256 с.
30. Поченчук Г.М. Фінансові технології: розвиток і регулювання. Економіка і суспільство. 2017. №13. С. 1193-1200.
31. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 05.12.2015 № 389-VIII-XII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
32. Стадніченко О. О. Роман Василя Шкляра «Чорний Ворон»: історична та художня правда. Вісник Запорізького національного університету. №2. 2010. С. 307-312.
33. Стіл Дж., Мередіт К., Темпл Ч. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів»: Підготовлено для проєкту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» / Науково-методичний центр розвитку критичного та образного мислення «Інтелект». Київ: Міленіум, 2001. 104 с.
34. Сучасні методики викладання біології в школі / Уклад. К.М. Задорожний. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 175 с.
35. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. / Наук. ред., передм. О.І.Пометун. Київ: Плеяди, 2006. 220 с.
36. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі: навч.-метод. посіб. / О.І. Пометун. Київ, 2020. 104 с.
37. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навчальний посібник / авт.кол. Київ, 2019. 272 с.
38. Цікава географія після уроків / В. М. Андрєєва, Харків: Видавнича група «Основа», 2007. 160 с
39. Чернов Б.О., Корнєєв В.П. Методи навчання географії в школі. Київ, 173 с.
40. Юр'єва Г. В. Компетентнісний підхід у навчанні Географія, 2018. № 19-20 (359-360). С. 14-17.

Додаткова література:

1. Арват Ф. С., Коваленко Є. І., Кириленко С. В., Щербань П. М. Культура спілкування : навч. метод. посібник. Київ: ІЗМН, 1997. 328 с.
2. Богосвятська А.І. Технології прилучення учнів до читання. Зарубіжна література в школах України, 2014. № 4.С. 2-9.
3. Величко Л.П. Інтегративні завдання на основі синхроністичної таблиці / Біологія і хімія в рідній шк. 2017. №5. С. 29-32.
4. Гриценко Т. Б., Гриценко С. П., Іщенко Т. Д., Мельничук Т. Ф., Чуприк Н. В., Анохіна А. П. Етика ділового спілкування. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 344 с.
5. Даниленко Л.І. Видатні українські вчені-біологи ХХ та початку ХХІ століття: метод. посіб. / Л.І. Даниленко, І.Ю. Гогайзель, Т.В. Громова та ін. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради», 2021. 118 с.
6. Даниленко Л.І. Пізнавальні завдання до розділу «Біологічні основи поведінки людини»: навч.-методичний посібник /авт.-укладач Л.І. Даниленко. Черкаси: Редакційно-видавничий відділ Черкаського ОІПОПП, 2013. 64 с.
7. Зубенко Л. Г., Немцов В. Д. Культура ділового спілкування : навч. посіб. Київ: «Ексоб», 2002. 200 с.
8. Крижанівський В.В. СТЕМ-географія: навчально-методичний посібник. Частина 1. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР». 24 с.
9. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту. Сучасність. 2000. № 4.
10. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-ІХ. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст. 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
11. Розвиваємо громадянські компетентності з 1 класу / під заг. ред. Н.Бібік, М.Араджионі. Київ : ФОП «Парашин К.С.», 2018. 880 с.
12. Щодо нагальних питань впровадження Закону України «Про повну загальну середню освіту» : лист МОН від 08.04.2020 №1/9-201. URL: <https://bit.ly/3wlUDiR>

Керівник ПО «Центр підвищення
кваліфікації та професійного розвитку імені
В.Вернадського»
ЗЕМЛЯНА В.Т.

Дата затвердження: 15.09.2026 р.